

Devlet Üniversiteleri Kütüphane Sitelerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği

Dr. Ali Arifoğlu
Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Enformatik Enstitüsü
sas@metu.edu.tr

Derya FINDIK
Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları
dfindik@metu.edu.tr

Burcu GÜMÜŞ DEMOKAN
Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Enformatik Enstitüsü

ÖZET

Bu çalışmada amaçlanan Türkiye’ de halihazırda kullanımda olan devlet üniversiteleri kütüphane sitelerinin hem içerik hem de biçim olarak değerlendirilmesidir.

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the public-universities’ websites in Turkey considering both content and design.

Anahtar Kelimeler:Kütüphane, değerlendirme, üniversite

1. GİRİŞ

Günümüzde akademik çalışmalar daha çok internet üzerinden birtakım arama motorları ya da veritabanları aracılığıyla yapılmaktadır. Bu araçların en önemlilerinden biri, özellikle üniversite öğrencileri ve o üniversiteye bağlı akademisyenlerin sıklıkla kullandığı üniversite kütüphanelerinin siteleridir. Bu amaçla hazırlanmış sitelerin ne kadar kullanıcı dostu olduğu bir başka deyişle kaynakların her kullanıcı tarafından kolaylıkla bulunup bulunmadığı, kaynağın kullanıcı tarafından bilgisayarına yüklenebilmesi gibi fonksiyonlara sahip

olması beklenmektedir. Bu sebeple literatürde yer alan çalışmalarda sitelerin kullanılabilirliği ön plana çıkartılmıştır. Norlin (2002)’nin kullanılabilirliği test ettiği çalışmasında öncelikle katalog tarama bölümünün amaca uygun bir şekilde çalışıp çalışmadığını anlamak için herhangi bir kitabın ismi taranmış sonrasında anahtar sözcükler girilerek EBSCOhost denilen bir veritabanından anahtar sözcük taraması yapılmıştır. Değerlendirmenin sonunda dikkat çeken nokta “ katalog” ve “makale” gibi kelimelerin sitede açık bir şekilde yer almamasından ötürü kullanıcının siteyi kullanma konusunda zorlandığıdır.

Son on yılda Türkiye’nin geniş e-dönüşüm dönemine geçmesi ile birlikte gerek kamu gerekse özel kuruluşların enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelere kendilerini adapte etme çabaları hızla ilerlemektedir. Burada bir nokta vurgulanmalıdır ki o da bu teknolojilerin yaygın bir şekilde kullanımının organizasyonlar ve paydaşlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik organize edilebilmesidir. Pattare ve Shivonne (2005)’e göre, devlet mevcut kaynakların kullanılması

hususunda etkinliğin arttırılması, aktif katılım ve böylece hizmeti daha iyi sunma konularına odaklanabilir. Bu bağlamda internet, organizasyonun kapılarının dışarıya açılması ile mevcut ve potansiyel müşteriler için bir vitrin sağlama görevini üstlenmiştir.

Bu örnekten hareketle üniversiteler de müşterileri öncelikle akademisyen ve öğrencilerden oluşan bir organizasyon olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada, Türkiye'deki devlet üniversiteleri kütüphane sitelerinin kullanıcılarına uygun bir içerik ve biçimde hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır.

2. LİTERATÜR

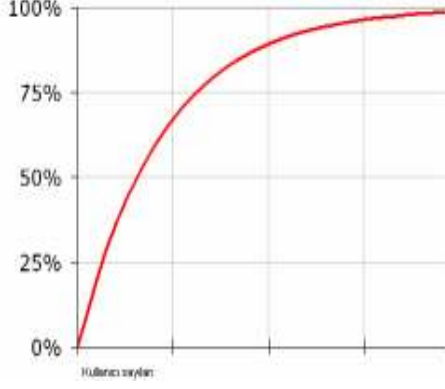
İnternet sitelerinin izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin bir dizi çalışmaya rastlamak mümkündür. Twedde, Avis, Wright, ve Waller (1998) çalışması, bu çalışmada da kullanılan ölçütlere benzer ölçütler kullanılmıştır. Buna göre siteler 7 temel kategori dikkate alınarak değerlendirilmiştir: Amaç, Yetki, İçerik, Dizayn, Okunabilirlik, Uygulama, ve Değerlendirme.

Sitenin amacının hedeflenen kitleye uygun olup olmaması önemli konulardan biridir. Bunun dışında sitenin kullanıcılarına alternatif materyalleri sağlaması ve internet sitesi üzerindeki materyallere ulaşmak isteyen kullanıcılara rehberlik etmesi, internet sitelerinin değerlendirilmesinde göz önünde tutulması gereken hususlardan biridir. Yetki aşamasında site sayfalarının kullanıcıyı yetkilendirebilmesi beklenmektedir. İçerik safhası, sitedeki bilginin güncelliğine ve sitenin ziyaret edilmeye değer olup olmadığına dikkat çeker. Ayrıca bu bilginin hedeflenen kullanıcıya uygun olup

olmaması da diğer kritik faktörlerden biridir.

Bilginin okunabilirliği de, değerlendirme sürecinde önemli bir husustur. Aktif bir kullanıcı tarafından sitenin dili anlaşılmalıdır. Yerine getirme sürecinde, potansiyel kullanıcıların siteyi kolayca kullanabilmeleri amaçlanmaktadır. Son adımda ise, sitenin değerlendirilmesiyle ilgili tüm sonuçların ayrıntılı olarak gözden geçirilmesi gereği vurgulanmaktadır.

İnternet sitesinin tasarım kalitesiyle ilgilenen bir başka çalışmada sitenin işlevselliği, kullanılabilirliği, ve imajına göre Maryland Üniversitesi'nin Sağlık Bilimleri ve Beşeri Hizmetler Kütüphanesi(HS/HSL)'nin internet sitesi incelenmiştir. Fuller ve Hinegardner-(2001)'in yaptığı bu çalışmada interaktif bir süreç içerisinde değişikliklere uyum yeteneğinin yüksek olması, sitenin tasarım kalitesini belirlemek açısından önemlidir. Ek olarak, kullanıcı testinde rol alan denek- katılımcı sayısının az olmasının daha güvenilir yanıtlar almak açısından uygun olduğu ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, Nielson(2000) in yaptığı çalışmaya göre, internet sitesinin değerlendirilmesinde kullanılan katılımcı sayısının artmasıyla birbirine benzer yanıtlar verilmeye başlanmış ve bunun sonucunda 3 tip kullanıcı tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, tüm bilgiyi sağlayan birinci tip kullanıcıdır. İkinci ve üçüncü kullanıcılar ise sorulara birbirleriyle ve ilk kullanıcı ile hemen hemen aynı yanıtları vermiş ve reaksiyonu göstermiştir. Nielson (2000) 'nin bu çalışmasında , kullanıcı sayısının artmasına rağmen kullanıcıların belirttikleri sorunlarda bir farklılık gözlenmediği aşağıdaki grafikten anlaşılmaktadır.

Grafik 1- Kullanıcı sayısı ile Kullanıcı testinde karşılaşılan sorunlar arasındaki ilişki.

İnternet sitelerinin tasarımlarına ilişkin temel hataları ele aldığı çalışmasında ise Nielson (1999), bunlardan ilkinin sayfadaki “geri” tuşunun fonksiyonuna uygun bir şekilde çalışmadığını. Buna göre, site kullanıcısı, geri tuşu yardımıyla istediği zaman bir önceki sayfaya sorunsuz bir şekilde erişebilmelidir. İkincisi, mevcut sitede yeni pencere açabilme seçeneğinin bulunmamasıdır. Bu seçeneğin bulunmadığı sayfalar tasarım açısından hatalı bulunmaktadır. Üçüncü olarak, sitenin tasarımcısı ile kullanıcıları farklı ilgi ve önceliklere sahip olduğu için tasarım aşamasında kullanıcıların istek ve gereksinimleri yerine tasarımcınıninkiler kullanılırsa sonuçta amaca uygun bir site görüntüsüne ulaşmak mümkün olmaz. Site tasarımlarında yapılan dördüncü bir hata, tutarlılık hususuna değinmiştir. Sayfadaki tüm fonksiyonlar birbiriyle uyumlu çalıştığı sürece sitenin kullanımı açısından bir zorluk çıkmaz. Bütün bu faktörlere ek olarak, sitede kişilerin özgeçmişlerinin ve ayrıntılı iletişim bilgilerinin bulunması sitenin kullanıcıda güven oluşturması açısından önemli bir faktördür. Aynı noktadan hareketle, sitede geçmişe ait bilginin yer alması yine kullanıcıların gerektiğinde ulaşmaları açısından dikkate alınması gereken bir husustur.

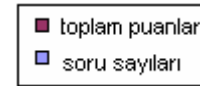
Akademik bir kütüphane sitesinin kullanıcı testiyle değerlendirildiği başka bir çalışmada, öğrencilerin siteyi öğrenme konusunda zorlanıp zorlanmadıkları incelenmiştir. Bu çalışmada araştırılan temel sorular, öğrencinin ne kadar sürede siteyi kullanma becerisi edindiği, sitedeki seçeneklerin anlaşılıp anlaşılmaması, sitedeki bilgilerin kullanıcının dikkatini çekecek kadar etkili olup olmadığına odaklanmaktadır.

3. METOD

Bu çalışmada yer alan değerlendirme ölçütleri ISO9126 standartlarıyla uyumlu olarak Brown Üniversitesi'nin 2001 yılında yaptığı “ Global E-Devlet Anketi” ne göre hazırlanan Arifoğlu (2003)'den alınmıştır¹. 98 sorudan oluşan 8 temel değerlendirme ölçütü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Grafik 2- Biçimsel Değerlendirme Kriterleri

Bu liste başka herhangi bir siteye uygulanabilir. Bu tür bir genel listeyi kullanmanın katkısı diğer siteler içerisinde-

¹ Biçimsel değerlendirmeye ilişkin tam liste Ek- 1 'de bulunmaktadır.

de değerlendirilen sitenin ne durumda olduğunu görmeyi sağlamasıdır. Ek-2 de çalışmada yer alan 53 devlet üniversitesinin kütüphane internet sitelerinin tam listesi bulunmaktadır.

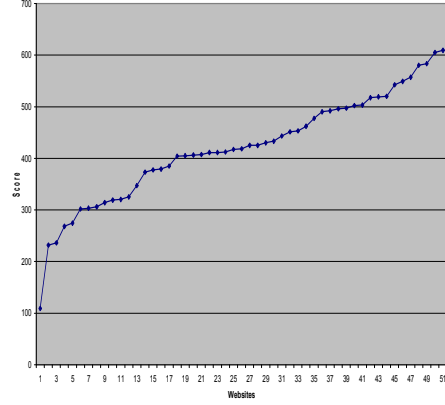
Bu çalışmada uygulanan metod, her değerlendirme kriteri altındaki soruların karşılıklarının incelenen üniversitenin kütüphane sitesine göre puanlanmış olmasıdır. Buna göre siteler aşağıdaki sıra izlenerek değerlendirilmiştir:

1. Siteler biçimlerine göre değerlendirilmiştir.
2. Değerlendirmenin sonucunda farklı kriterlere göre en iyi ve en kötü siteler belirlenmiştir.
3. Elde edilen sonuçlar aynı zamanda bu sitelerin zayıf ve güçlü yönlerini de ortaya koymaktadır.
4. Çalışmada yer verilen siteler içerik olarak ta incelenerek mevcut durumdaki olumlu ve olumsuz taraflar ortaya konmuştur.

4. BİÇİMSEL DEĞERLENDİRME

Ziyaret edilen 53 üniversite kütüphanesi sitesinin 51' i düzenli olarak çalışmaktadır². Denetim listesindeki puanlar 109 ile 609 arasında değişmektedir. Puanlama ise aşağıdaki şekilde çizilmiştir. Buna göre incelenen siteler arasında puan farklılıklarının oldukça yüksek olduğunu gözlenebilir.

² Üniversite kütüphane sitelerinin aldığı puanlar Ek-2 'de gösterilmektedir.

Grafik 2- Puanlama

Kullanımda olan 51 devlet üniversitesi kütüphane sitesi, aldıkları puanlara göre – yüksek, yüksek- orta, orta ve düşük olarak gruplandırılmıştır. Görüldüğü üzere, puanları en yüksek ve en düşük site grup sayıları oldukça az orta grupta bulunan siteler ağırlıktadır. Bu da değerlendirilen siteler açısından motive edici bir gelişmedir.

Gruplar	Puan Aralığı	Site Sayısı	Ağırlık %
Yüksek	54.2-60.9	7	13.7
Orta-Yüksek	40.5-52.0	26	51.0
Orta	30.3-40.4	12	23.5
Düşük	10.9-30.2	6	11.8

Tablo 1- Gruplandırma

4.1. Güçlü ve Zayıf Yönler

Bu bölümde üniversiteler, zayıf ve güçlü yanlarına göre sınıflanmış ve en yüksek ile en düşük puanı alan 3 üniversite gösterilmiştir.

4.1.1. Kimlik

Değerlendirilen siteler kurum logosu, e-mail adresi ve kurum şeması kullanma

açısından iyi bir durumda iken site haritasına sahip olmamaları ve siteyi denetleyen bir kurumu içermemelerinden ötürü bu alanlarda kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir.

4.1.2. Yükleme ve Görüntüleme

Üniversite kütüphane sitelerinin okunabilirlik, platform/tarayıcı bağımsızlığı ve renk tutarlılığı açısından yeterli olmaları ile birlikte ses dosyaları bulundurmamaları, ekran çözünürlük duyarlılığı ve grafiksel kullanıcı arayüzü standartları açısından zayıf oldukları ortaya çıkmıştır.

4.1.3. Dolaşım

Sitelerde simgelerin minimum düzeyde kullanılması ya da sitede amaca uygun olarak yer almaması üniversite kütüphane sitelerinin temel eksikliklerinden biridir. Bununla birlikte, üniversite kütüphanelerinin siteleri yatay kaydırma çubuğunun minimize edilmesi konusunda iyi bir durumdadır.

4.1.4. Etkileşim

Her ne kadar e-mail ile iletişim kullanıcılar için mümkün olsa da site içerisinde diğer kullanıcılar veya kütüphane personeliyle e-mail dışında iletişim kurma imkanı bulunmamaktadır.

4.1.5. Anlaşılabilirlik

Türkçenin kullanımında birçok site açısından herhangi bir sorun yoktur. Öte yandan, sitede güncel kültürel ve sanatsal aktiviteler ya da konularla ilgili bağlantıların yer almaması geliştirilmesi gereken hususlardan biridir.

4.1.6. Kişiselleştirme

Sitenin kişiselleştirilmesi ve tek giriş-çıkış alternatifleri, değerlendirilen siteler açısından önemli hususlardan biridir. Bu konuda Türkiye'deki devlet üniversitesi kütüphane sitelerinin buna uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte "yapım aşamasında" olan sayfaların bulunmaması, siteyi düzenli olarak ziyaret edenler açısından arzu edilen bir durumdur.

4.1.6. Bilgi Kalitesi

Sitede verilen bilginin ilgili ve belirli bir mantık sırasında olması site tasarımında göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biridir. Buna ek olarak, bu bağlantıların düzenli bir şekilde güncellenmesi de fonksiyonel olmaları açısından önemlidir.

4.1.7. Güvenlik

Değerlendirilen sitelerde SSL ve dijital imza bulunmamaktadır. Bunun dışında sitelerde yetkilendirme olanağının kullanıcıya tanınması kullanıcılar açısından dikkat edilen bir noktadır.

5.İÇERİK DEĞERLENDİRMESİ

Üniversite kütüphanelerini yalnızca biçimsel değil içerik olarak değerlendirmek te sürecin tamamlanması açısından gereklidir. Bu fonksiyonu yerine getirmek üzere 45 maddeden oluşan bir denetim listesi hazırlanmıştır. Buna göre Türkiye'deki devlet üniversitesi kütüphaneleri çevrimiçi veritabanlarına ilişkin bilgi bulundurma, katalog taraması fonksiyonu sağlama, kütüphane personeli hakkında bilgi verme, kütüphaneyi kullanımıyla ilgili kurallara yer verme ve e-dergi araması olanağı sağlama konusunda oldukça iyi durumda

iken, e-tez hizmeti sunma , çevrimiçi kitap ayırtma, siteyi ziyaret edenler için bilgi bulundurma ve çevrimiçi iş başvurusu sunma konularına göre bu sitelerin yeniden düzenlenmeleri gerekmektedir. İçerik açısından en yüksek puanı alan üniversiteler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Üniversiteler	İçerilen madde sayısı	Ağırlık (%)
ODTÜ	42	93,3
Hacettepe	34	75,5
Anadolu	26	64,4
Ege	26	64,4

Tablo 2- En Yüksek Puanı Alanlar

5. SONUÇ

Kütüphane sitelerinin gerek biçim gerekse içerik olarak değerlendirilmesine ilişkin çalışmaların yaygınlık kazanmasıyla birlikte site tasarımcıları tarafından bu çalışmalarda ortaya çıkan sonuçların ve geliştirilmesi gereken yönlerin de dikkate alınmasıyla kullanılabilirliği daha olanaklı olan sitelerin oluşturulacaktır. Çalışma kapsamında değerlendirilen sitelerin genel olarak olumlu özelliklere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu da , dikkat edilecek noktalar üzerinde az bir çaba ile hem biçimsel olarak doyurucu hem de içerik açısından hedeflenen kullanıcıya uygun bir başvuru kaynağı olmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- [1] Pattore, A.F., Schiavone, F. ‘ Web Service Portals: Transforming Local Administrations Through Enabling Technologies’, Online Citizenship: Emerging Technologies for European Cities , ed. DiMaria, E., Micelli, S. 2005. pp 107-137.
- [2] Arifoğlu, Ali, ‘ EGM Siteleri Üzerine Bir Araştırma, 2003.
- [3] Tweedle, S., Avis, P., Wright, J., Waller, T. ‘ Towards the criteria for evaluating web sites’, British Journal of Educational Technology, 1998. pp 267-270
- [4] Fuller, M. D., Hinergardner, P., Ensuring quality website design: the University of Maryland’s experience’, Bull Medical Association, 2001.pp 339-345.
- [5] Nielsen, J. ‘ Why you only need to test with 5 users’, <http://www.useit.com/alertbox/20000319.htm>, 2000.
- [6] Nielsen, J. ‘The top ten new mistakes of Web design’, <http://www.useit.com/alertbox/96050.htm>, 1999.
- [7] Norlin, E., ‘ Usability Testing for Library Web Sites, The American Library Association, pp 10-18.
- [8] Battleson, B., Booth, A., Weintrop, J. ‘ Usability Testing of an Academic Library Web Site: A Case Study, The Journal of Academic Librarianship, 2001, pp 188-198.

EK-1.

Ölçütler	Soru Sayıları	Değerlendirme Aşamasında Dikkate Alınması Gereken Hususlar
Kimlik	11	Kurum Logosu, organizasyon şeması, iletişim adresi, webmaster adresi, site haritası
Yükleme ve Görüntüleme	15	Yükleme etkinliği, platform/ görüntüleyici bağımsızlığı, okunabilirlik, grafiksel kullanıcı arayüz standartları
Dolaşım	12	Menü yapısı, dolaşım seçenekleri, yatay ve dikey dolaşım, ilgili kaynaklara bağlantı verme
Etkileşim	14	İletişim seçenekleri, arama olanakları, bilgiye erişme, multimedya kullanımı
Anlaşılabilirlik	8	Kullanılan dil, yazı büyüklüğü, sayfaların görüntüsü, dışarıya verilen bağlantıların ilgili olması ve sayısı
Kişiselleştirme ve İçerik	14	Kayıt ve kullanıcı tanımlı tercihler, e-kütüphane olanağı ve sunulan diğer çevrimiçi hizmetler
Bilgi Kalitesi ve Güncellik	11	Bilginin güncelliği, revizyonlar, bilginin orijinalitesi
Güvenlik	13	Gizlilik, yetkinleştirme ve yetkilendirme seçenekleri, bilginin gizliliği, sitede yer alan sayfa sayısı

EK- 2

	ÜNİVERSİTELER	KİMLİK	YÜKLEME ve GÖRÜNTÜLEME	DOLAŞIM	ETKİLEŞİM	ANLAŞILIRLIK	KİŞİSELLEŞTİRME ve İÇERİK	BİLGİ KALİTESİ ve GÜNCELLELİK	GÜVENLİK	TOPLAM
1	İ.Baysal	55	75	86	33	49	60	52	0	410
2	A.Menderes	61	68	68	41	40	37	45	15	375
3	A.Kocatepe	68	79	94	53	53	30	72	20	469
4	Akdeniz	44	48	63	48	31	36	43	0	313
5	Anadolu	71	88	100	87	64	49	90	30	579
6	Ankara	49	66	64	43	47	35	50	0	354
7	Ataturk	51	88	78	48	48	45	38	0	396
8	Balikesir	54	98	74	80	51	60	80	0	497
9	Bogazici	53	57	82	70	42	45	52	20	421
10	Bayar	35	67	83	46	42	40	50	30	393
11	Cumhuriyet	53	69	96	53	37	35	58	20	421
12	Çanakkale	57	90	96	80	54	78	55	20	530
13	Çukurova	53	82	99	57	45	50	77	20	483
14	Dicle	59	71	99	32	42	27	52	30	412
15	Dokuz Eylül	52	78	106	40	58	54	80	10	478
16	Dumlupınar	50	79	91	43	40	48	73	10	434
17	Ege	57	74	98	91	66	35	55	10	486
18	Erciyes	62	89	106	53	50	63	74	20	517
19	Fırat	61	94	98	53	57	83	50	10	506
20	Galatasaray	54	97	110	68	64	66	57	20	536
21	Gazi	56	66	89	60	55	55	80	20	481
22	Gaziantep	57	84	99	59	53	48	55	19	474
23	GOP	61	73	87	44	42	23	50	20	400
24	Gebze	59	69	95	40	55	61	53	20	452
25	Hacettepe	74	74	105	65	84	88	90	10	590
26	Harran	38	64	43	12	28	20	27	8	240
27	İnönü	60	55	100	20	36	0	30	0	301
28	İstanbul	70	75	95	33	36	29	30	20	388
29	ITU	80	75	106	50	96	55	70	30	562
30	İzmir Y.T.	40	70	85	15	39	35	15	20	319
31	Maras	58	55	93	35	54	35	15	10	355
32	KATU	30	80	70	25	36	15	15	14	285
33	Kocaeli	70	70	108	55	76	85	45	20	529
34	Marmara	65	70	100	50	86	27	40	0	438
35	Mersin	60	55	69	5	25	12	15	0	241
36	Mimar Sinan	85	64	112	50	96	52	35	0	494
37	Muğla	38	70	65	23	41	35	15	20	307
38	M. Kemal	15	68	104	10	51	10	25	0	283
39	Niğde	54	79	106	55	56	25	35	20	430
40	On Dokuz Mayıs	71	73	111	75	60	52	30	0	472

41	ODTÜ	85	80	95	60	86	55	55	30	546
42	Pamukkale	25	17	20	25	55	35	30	0	207
43	Sakarya	58	78	114	15	76	15	40	15	411
44	Selçuk Üniv.	15	57	93	48	20	10	25	30	298
45	Süleyman D.	65	87	105	50	66	79	71	12	535
46	Trakya	15	40	84	30	40	25	15	0	249
47	Uludağ	55	75	102	25	56	40	35	10	398
48	YTÜ	28	57	118	25	81	45	40	20	414
49	Y.Y.	95	80	108	60	81	65	60	5	554
50	Zonguldak	46	72	84	25	21	11	22	20	301

Mean	419,28
Std Dev	98,961
S.D.Pop	97,966